

Lucyna Adamska

Alfabet braci Dardenne

A Asceza

Oszczędność środków formalnych, brak zabiegów uatrakcyjniających przekaz (jak muzyka z offu), zdjęcia kręcone kamerą z ręki, wykorzystanie naturalnych plenerów i wnętrz, angażowanie naturszczyków, szybkie ujęcia, ostry montaż – to wszystko składa się na charakterystyczny styl, *Dardenne's touch*. Tak zrealizowane filmy są poruszające, ale nie łzawe; wstrzemięźliwe, lecz nie oschłe. Apogeum intymności i ascezy formalnej bracia osiągnęli w filmie *Syn* (2002).

B Bezrobocie

W uniwersum braci Dardenne praca wyniesiona jest do rangi cnoty, a jej utrata równoznaczna jest z utratą godności. Pracować to znaczy być pełnoprawnym członkiem społeczeństwa. Bohaterowie chcą pracować dla poczucia bycia potrzebnym i użytecznym dla innych. Dla Rosetty (*Rosetta*, 1999) praca jest warunkiem *sine qua non* człowieczeństwa. Dzięki pracy Sandra z *Dwóch dni, jednej nocy* (2014) może nie popaść z powrotem w depresję i wypełniać swą rolę żony i matki. Celebrację pracy manualnej zawarto zaś w filmie *Syn*.

D Dokumentalizm

Pierwsze filmy braci Dardenne to zaangażowane społecznie i politycznie reportaże. Nieudane doświadczenia w pracy nad dokumentami skłoniły ich do przejścia na kreatywną stronę kina. Była to doskonała decyzja: fabularne dzieła, dzięki paradokumentalnej poetyce, zawierają w sobie większą dawkę autentyczności niż ich jakikolwiek film reportażowy. Aby pokazać prawdę rzeczywistości, reżyserzy potrzebowali fikcji.

F Filozofia

Pomocna w interpretacji dzieł Dardenne'ów jest filozofia dialogu Emmanuela Lévinasa, a zwłaszcza jego idea o odpowiedzialności za Drugiego. Człowiek zbliża się do Innego, kiedy przekracza swój egoizm i odpowiada na etyczne wezwanie, jakie dostrzega w twarzy drugiej osoby. Rosetta jest tak obsesyjnie skupiona na zdobyciu pracy, że nie zauważa życzliwości Riqueta. Sandra bez wsparcia męża i najbliższej koleżanki z firmy odpuściłaby walkę o

odzyskanie swojej posady. Olivier z *Syna* czuje się odpowiedzialny za swoich uczniów, nieletnich przestępców. To poczucie nie pozwala mu zemścić się na Francisie, zabójcy swojego syna. Dardenne'owski bohater przechodzi niełatwą drogę, żeby z osoby „społecznie autystycznej” stać się człowiekiem świadomym istnienia innych ludzi.

H Humanizm

Dardenne'owie wystrzegają się moralizowania oraz oceniania działań bohaterów. Nazywani są mistrzami humanizmu, gdyż w swoich filmach dowodzą, że bycie człowiekiem nie wynika jedynie z przynależności do gatunku *homo sapiens*: człowiekiem się nie jest, lecz dopiero się nim staje. Dają też nadzieję, że nigdy nie jest za późno, by to odkryć.

I Inspiracje

Bracia znajdują je w literaturze (u Fiodora Dostojewskiego i Franza Kafki), wybranych księgach Biblii (zwłaszcza Genesis) oraz w tak zwanym „samym życiu”. Interesujące są dla nich gazetowe „kroniki wypadków” – lektura tychże poddała im pomysł na film, w którym dochodzi do spotkania ojca zabitego dziecka i sprawcy tej śmierci (*Syn*). Postać Rosetty powstała pod wpływem inspiracji postacią K., protagonisty *Zamku* Kafki, zaś tytułowy bohater *Chłopca na rowerze* (2011) miał przypominać Czerwonego Kapturka, który spotyka w lesie złego wilka: miejscowego dilerę narkotyków.

K Kamera

Hiperkinetyczna, nie opuszcza bohaterów na krok. A że są oni w ustawicznym ruchu, nierzadko kamera za nimi nie nadąża: Rosetta stale dokądś idzie, skądś wraca, przebiega drogę, goni uciekającą matkę i sama ucieka. Zdjęcia kręcone z ręki dają widzowi wrażenie współuczestniczenia w pogoni za stabilizacją.

N Niziny społeczne

Dardenne'owie upodobali sobie bohaterów z niższej klasy średniej, żyjących w niedostatku i na marginesie życia społecznego, którzy chcą uczciwie pracować albo bez skrupułów wykorzystują innych (co czyni Roger z nielegalnymi imigrantami w *Obietnicy* [1996]). Trudy przeżywane przez nieuprzywilejowane społecznie jednostki mają charakter uniwersalny, a filmy o nich traktujące stają się moralnymi dramatami wychodzącymi poza społeczno-ekonomiczne konteksty.

O Obserwacja behawioralna

Kino braci Dardenne unika psychologizacji; to, czego nie można dowiedzieć się, obserwując bohaterów z perspektywy zewnętrznego świadka, pozostaje niedopowiedziane. Postaci definiują siebie poprzez gesty i ruch. Uwaga kamery skupiona jest na ich ciele, często filmowanym tylko fragmentarycznie (na przykład miejscem ogniskującym emocje Oliviera w *Synu* jest jego kark).

P Przemiana

W bohaterach stopniowo dochodzi do przełamania, dzięki któremu uświadamiają sobie, że dotychczas kierowali się troską wyłącznie o własny interes, zupełnie ignorując dobro drugiej osoby. Kiedy Igor z *Obietnicy* zdaje sobie sprawę, że jeśli nie przeciwstawi się ojcu, za parę lat stanie się takim samym cynicznym kombinatorem jak on, zaczyna pomagać żonie zmarłego imigranta. U Lorny (*Milczenie Lorny*, 2008) wyrzuty sumienia z powodu odtrącenia Claudy'ego objawiają się w postaci urojonej ciąży. Kobieta, pragnąc się zrehabilitować, chce ocalić „dziecko”, którego ojcem byłby zmarły Claudy.

Ś Śmierć

W filmach braci Dardenne ma charakter dokonany, potencjalny bądź przenośny. Rosetta długo nie chce pomóc topiącemu się w wodzie Riquetowi, zaś brak perspektyw ją samą w końcu doprowadza do próby samobójczej. Zabójstwo męża-narkomana popycha Lornę do buntu przeciwko gangsterowi organizującemu małżeństwa imigrantów. Widz *Syna* wie o tragicznej śmierci dziecka Oliviera i zastanawia się, czy taki sam los nie spotka jego zabójcy. Brak pracy to dla Rosetty czy Sandry metafora śmierci społecznej.

W Walka

Opisując zmagania bohaterów, nie sposób uciec od nomenklatury wojennej. Postaci prowadzą nieustanną walkę: z sobą (Igor waha się, czy zachować lojalność wobec ojca, czy wyznać prawdę, która może mu zaszkodzić), ze swoimi postanowieniami (dla Albanki Lorny małżeństwo z Belgiem miało być tylko korzystną transakcją) lub z bliskimi (Cyril w *Chłopcu na rowerze* buntuje się przeciwko opiekuńczości Samantha i wybiera towarzystwo lokalnego rozrabiaki). O *Rosetcie* sami jej twórcy mówią jako o filmie wojennym, a o protagonistce – jak o wojowniku, który walczy o przeżycie i szacunek do siebie. Z kolei Sandra, namawiając

kolegów z firmy do powtórnego głosowania, przypomina szeryfa, który osobiście próbuje doprowadzić do przywrócenia poprzedniego porządku w mieście.

Z Zaangażowanie

Filmy braci porównywane są do kina społecznie zaangażowanego spod znaku Mike'a Leigh czy Kena Loacha. Belgowie nie poczuwają się jednak do odgrywania roli „advokatów swoich bohaterów” ani nie mają ambicji zmieniania świata. Bardziej niż na krytyce systemu skupiają się na odkrywaniu sensu człowieczeństwa. Ich filmy nie są publicystyczne, a mimo to wywołują polemiki. Opisują aktualne zjawiska (nielegalne imigracje, bezrobocie), ale opis ten nie ma charakteru interwencyjnego.